

KAUNO SUAUGUSIŲJŲ INSTITUTAS. 1941–1944 metai

Gediminas Bubnys

Docentas daktaras
Lietuvos teisės universiteto
Kauno policijos fakulteto
Humanitarinių ir socialinių mokslų katedra
Tel. (8 37) 30 36 65

Zenonas Simas Kriaučeliūnas

Docentas daktaras
Lietuvos teisės universiteto
Kauno policijos fakulteto
Humanitarinių ir socialinių mokslų katedra
Tel. (8 37) 30 36 67

Visose Lietuvos kultūrinio gyvenimo srityse okupantai vykdė lietuvių nacionalinės kultūros žlugdymo politiką. Kultūrinės lietuvių tautos vertybės visus okupacijos metus buvo grobiamos ir naikinamos. Hitleriniai okupantai, siekdami sunaikinti lietuvių tautą, pirmiausia norėjo sunaikinti inteligentiją, neleidami jai papildyti naujomis jėgomis. Todėl sistemingai ir apgalvotai buvo griaunamos lietuviškos mokyklos.

Okupantai planavo reformuoti lietuviškas bendrojo lavinimo mokyklas: iki kiek galima sutrumpinti bendrųjų dalykų dėstymą, suteikti tik siaurą amato žinių. Esminis okupantų tikslas buvo rengti amatininkus, profesionalius įvairių specialybių darbuotojus.

1942 m. vasarą Švietimo vadybos darbą tikrinę Generalinio komisariato pareigūnai išskėlė tokius reikalavimus: 1) Lietuvos mokyklas priartinti prie vokiečių mokyklų ir daugiau laiko skirti vokiečių kalbai; 2) sumažinti gimnazijų skaičių ir panaikinti jose lygiagrečias klases; 3) steigti daugiau amatų ir prekybos mokyklų¹.

¹ *Bubnys A.* Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944). Vilnius, 1998, p. 460; *Čižiūnas V., Sužiedėlis S.* Švietimas II pasaulinio karo metu // LE, t. 15, p. 780.

Lietuvos švietimo sistema prasidėjus vokiečių okupacijai nenutrūkstamai tęsė savo veiklą.

Buvo kūrybingai ieškoma ir randama suaugusiųjų švietimo formų. Viena jų ir tapo Kauno suaugusiųjų institutas, kurio paskirtis buvo ne tik teikti bendrąjį išsilavinimą, bet ir profesiją. Taigi Lietuvos piliečiai kartu įgydavo teisę į aukštąjį profesinį mokslą.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti Kauno suaugusiųjų instituto atsiradimo ir veiklos peripetijas 1941–1944 metais: instituto įsikūrimas ir uždaviniai, kadru kompleksavimas, organizacinė struktūra, panašaus profilio mokymo įstaigų prijungimas prie jo, pirmieji darbo rezultatai.

Lietuvos švietimo organizavimas ir būklė nacių okupacijos metais nagrinėta A. Endrino², V. Čižiūno³, J. Bulavo⁴, A. Bendžiaus⁵,

² *Endrinas A.* Švietimas po hitlerininkų padu // Hitlerinė okupacija Lietuvoje. Vilnius, 1961, p. 223–240.

³ *Čižiūnas V., Sužiedėlis S.* Švietimas II pasaulinio karo metu // LE, t. 15, p. 780–781.

⁴ *Bulavas J.* Vokiečių fašistų okupacinis Lietuvos valdymas. Vilnius, 1969, p. 202–210.

⁵ *Bendžius A.* Liaudies švietimas Tarybų Lietuvoje. Vilnius, 1967, p. 15–16; Bendrojo lavinimo ir aukštoji mokykla Tarybų Lietuvoje 1940–1970 m. Kaunas, 1973, p. 15.

A. Bubnio⁶, V. B. Pšibilskio⁷ paskelbtuose darbuose.

Analizuojant šią problemą galima teigti, kad trūksta žinių apie suaugusiųjų institutų atsiradimą ir jų veiklą Lietuvoje okupacijos metais. Labai siaurai apie suaugusiųjų institutus tuo laikotarpiu yra rašęs A. Gražiūnas⁸. Su Kauno suaugusiųjų instituto įsikūrimu periodikoje supažindino instituto direktorius vokiečių okupacijos metais leistame dienraštyje „Į Laisvę“, kurio 1941 m. rugsėjo 24 d. numeryje buvo išspausdintas skelbimas „Mokslo planas Kauno suaugusiųjų institute“.

Šis straipsnis parašytas remiantis archyvine medžiaga, statistiniais dokumentais, publicistika.

Profesinį mokymą vokiečiai laikė beveik pagrindiniu profesinių sąjungų uždaviniu, sėkmingo karo tęsimo sąlyga. Tokią nuostatą lėmė dvi aplinkybės. Pirmoji – ypač trūko techninių profesijų darbininkų, nes dėl holokausto buvo išnaikintas beveik visas Lietuvos amatininkų luomas (iš 100 amatininkų 90 buvo žydai). Antroji – siekis naujų techninių specialybių darbuotojų rengimą laikyti savo rankose ir jį derinti prie savo einamųjų ir ateities planų, Vokietijos kaip valstybės strateginių uždavinių⁹.

Profesinį pasirengimą karo metu buvo galima įsigyti ne tik trumpalaikiuose, keletą mėnesių trunkančiuose kursuose, bet ir suaugusiųjų institutuose – politechninio pobūdžio mokyklose, kurias globojo Profesinių sąjungų centro biuras. Kaip ir visos mokyklos, politechninio profilio mokymo įstaigos buvo pavaldžios Švietimo vadybai¹⁰.

⁶ Bubnys A. Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944). Vilnius, 1998.

⁷ Pšibilskis V. B. Kultūros švietimo įstaigos Lietuvoje hitlerinės okupacijos metais // Istorija. 1983, t. 23, p. 119.

⁸ Gražiūnas A. Lietuva dviejų okupacijų replėse 1940–1944. Vilnius, 1996.

⁹ Ten pat, p. 343–344.

¹⁰ Ten pat, p. 347.

Viena tokių mokyklų buvo Kauno suaugusiųjų institutas, kurio paskirtis buvo suteikti ne tik bendrąjį išsilavinimą, bet ir profesinį pasirengimą. Kauno suaugusiųjų institutas buvo įkurtas vietoje pirmosios tarybinės okupacijos metais buvusios pagrindinės viešosios liaudies mokyklos (Liaudies universiteto). Šios naujai organizuotos švietimo įstaigos direktoriumi nuo 1941 m. rugpjūčio 16 d. (įsakymo Nr. 160) buvo paskirtas K. Raičinskis. Pats institutas buvo įkurtas 1941 m. rugpjūčio 18 d.¹¹ Rugpjūčio antrojoje pusėje, be direktoriaus, jau buvo paskirti du lektoriai: I. Macijauskienė ir V. Macijauskas bei raštvėdė C. Rakaitienė ir pasiuntinė J. Krukauskaitė¹².

Instituto lektorių skaičius sparčiai didėjo. Rugsėjo viduryje instituto inspektore buvo paskirta I. Macijauskienė ir dirbo 6 lektoriai; mėnesio pabaigoje jau buvo 19 lektorių, tų pačių metų gruodį – 51 lektorius¹³.

Darbas institute vyko vakarais: nuo 17.30 iki 22 valandos. Institutas dirbo penkias dienas per savaitę po penkias pamokas per dieną. Šeštadieniais nebuvo mokoma. Klausytojai galėjo susitvarkyti šeimyninius, asmeninius reikalus. Formaliai institutas turėjo pradėti veikti nuo 1941 m. spalio 1 d.

Kauno suaugusiųjų instituto statutą parengė K. Raičinskis ir A. Paukštys. 1941 m. spalio 9 d. švietimo generalinis tarėjas dr. Pr. Germantas-Meškauskas jį patvirtino.

Statutą sudarė devyni skyriai¹⁴: bendrieji nuostatai, instituto organizacija, administracija, ūkis ir raštinė, lektoriai, klausytojai, mokslo eiga, mokesčiai už mokslą ir baigiamieji nuostatai.

Visą statutą sudarė 21 straipsnis, kurių svarbesni reikalavimai buvo išskirti akcentuojant,

¹¹ Ten pat, p. 348.

¹² Kauno apskrities archyvas (toliau – KAA). F R-1177, ap. 2, b. 1, l. 11.

¹³ KAA. F R-1177, ap. 2, b. 1, l. 14, 18, 76–78.

¹⁴ Ten pat, ap. 1, b. 1, l. 1–2.

kad Kauno suaugusiųjų institutas yra valstybės lėšomis išlaikoma Švietimo vadybos žinioje veikianti mokykla suaugusiesiems šviesti ir parengti juos įvairioms specialybėms. Instituto klausytojai turėjo visas vidurinių mokyklų mokslievių teises. Baigusieji instituto Bendrojo lavinimo skyrių turėjo visas vidurinę mokyklą baigusiuju teises; baigusiems specialius skyrius buvo suteikiamas pasirinktos šakos jaunesniojo specialisto vardas.

Statute buvo nurodoma, kad institute veikia devyni skyriai:

- I. Bendrojo lavinimo vidurinės mokyklos kursui išeiti; kursas planuotas penkeriems metams; išlaikiusiems visų dalykų egzaminus duodamas viduriniojo mokslo pažymėjimas, suteikiąs teisę į aukštąjį išsilavinimą.
- II. Administracijos: rengti įstaigų bei įmonių administraciniam personalui.
- III. Buhalterijos: A – rengti buhalteriams specialistams; B – rengti jaunesniesiems buhalteriams.
- IV. Mašinarščio-stenografijos: A – rengti kvalifikuotoms mašininkėms; B – išmokyti mašinarščio technikos.
- V. Agrotechnikos: rengti kvalifikuotiems ūkininkams ir pagalbiniam ūkio personalui.
- VI. Namų ūkio: rengti namų apyvokos jaunesniosioms specialistėms.
- VII. Technikos skyrius: A – rengti jaunesniesiems technikams; B – rengti kvalifikuotiems meistrams. Technikos skyriuje turėjo veikti šios šakos: 1. mechanikos, 2. elektrotechnikos, 3. statybos, 4. cheminės technologijos.
- VIII. Prekybos: pasitobulinti prekybos įmonių personalui.
- IX. Specialiųjų kursų skyrius: prirėikus rengti įvairių amatų specialistus. Esant būtinumui galėjo būti steigiami ir kitokie skyriai.

Instituto administraciją sudarė: direktorius, inspektoriai ir instituto taryba, kurie tvarkė instituto mokslinius ir administracinius reikalus. Direktorius vadovavo visam instituto darbui,

inspektoriai padėjo organizuoti direktoriui mokymo procesą, sprendė metodinius mokymo uždavinius.

Institutui plečiantis galėjo būti skiriami skyrių vedėjai, kurie prižiūrėjo mokslo eigą savo skyriuose. Instituto tarybą sudarė visi instituto lektoriai. Taryba svarstė mokymo planus, priemones bei metodus, vidaus tvarkos ir drausmės taisykles.

Instituto lektoriai galėjo būti tik asmenys, turintys aukštąjį arba specialųjį išsilavinimą, dėstantys pasirinktos specialybės kursus. Lektoriai negalėjo turėti institute daugiau kaip 18 savaitinių pamokų. Už sugaištą per egzaminus laiką jiems buvo atlyginama kaip už pamokas.

Instituto klausytojai galėjo būti vyrai ir moterys, turintys 16 metų ir išėję regulavimo nustatytą bendrojo išsilavinimo kursą. Mokymas institute buvo organizuotas remiantis dalykine sistema. Klausytojai, norintys gauti tam tikros specialybės arba bendrojo išsilavinimo pažymėjimą, privalėjo išlaikyti visų tai specialybei nustatytų dalykų egzaminus ir atlikti praktikos darbus. Kiekvieno trimestro gale buvo tikrinamas klausytojų pažangumas. Visų dalykų baigiamieji egzaminai vyko tam reikalui direktoriaus pasiskirtoje komisijoje.

Kiekvienas klausytojas turėjo mokėti Švietimo vadybos nustatytą mokesį už mokslą. Už viso kurso išklausymą reikėjo mokėti po 2,5 reichsmarkės (RM), o už atskirų dalykų studijavimą – po 1 RM¹⁵ už kiekvieno mėnesio studijas. Neturtingi ir pažangūs klausytojai instituto vadovybės nuožiūra galėjo būti nuo mokesčio už mokslą atleidžiami. Pirmąjį trimestrą niekas iš klausytojų nuo mokesčio už mokslą nebuvo atleidžiamas. Statuto reikalavimai kito atsizvelgiant į konkrečias sąlygas.

¹⁵ Į Laisvę. 1941, rugsėjo 24; KAA. F. R-1177, ap. 1, b.7, l. 2.

1941 m. lapkričio 28 d. rašte direktorius nurodė, kad Bendrajame skyriuje pirmame kurse išeinamas 1–3 reformuotos gimnazijos klasės kursas, antrame – 4–5 klasės, trečiame – 6 klasės, ketvirtame – 7 klasės, penktame – specialusis išsilavinimas (mašinarštis, buhalterija, agrotechnika ir etc.) arba literatūra¹⁶.

Institute buvo dėstomi bendrieji ir specialybės dalykai. Antai bendrojo lavinimo skyriuje buvo dėstoma: vokiečių, lietuvių ir lotynų kalbos, geografija, biologija, istorija, piešimas, matematika, sociologija, zoologija, higiena, fizika, chemija, filosofijos, politinės ekonomijos ir teisės pradžios¹⁷.

Vidurinio technikos skyriaus statybos kurse klausytojai mokėsi vokiečių ir lietuvių kalbos, kelių, hidraulikos, konstrukcijų, gelžbetonio, piešimo, matematikos, geodezijos, algebros, mechanikos, braižomosios geometrijos, braižybos, pastatų projektavimo, tiltų, bendrosios statybos dalykų¹⁸. Vidurinio technikos skyriaus mechanikos kurse buvo studijuojama vokiečių ir lietuvių kalbos, algebra, chemija, braižomoji geometrija, mechanika, trigonometrija, geometrija, piešimas, braižyba, garo katilai, jėgainės, vidaus degimo varikliai, įvairios mašinos, metalų apdirbimas, elektrotechnika, termodinamika¹⁹.

Ekonomikos-buhalterijos skyriuje esminis dėmesys buvo atkreiptas į vokiečių ir lietuvių kalbų, buhalterijos, biuro organizavimo, komercinės statistikos, prekybos teisės studijas²⁰.

Prekybos-kooperacijos skyriuje daugiausia dėmesio buvo skiriama lietuvių ir vokiečių kalbų, kooperacijos, prekybinės teisės, bendrosios prekybos, prekybinės korespondencijos, komer-

cinės statistikos, ekonomikos, prekybinės technikos, mašinarštio, buhalterijos mokslams²¹.

Iš užsienio kalbų buvo dėstoma tik vokiečių kalba.

Institui stiprėjant prie jo buvo prijungiamos kai kurios panašaus profilio mokymo įstaigos. Antai 1941 m. gruodžio 31 d. Komisija, susidedanti iš Kauno suaugusiųjų instituto inspektoriaus Alfonso Vabalo ir to paties instituto lektorių inžinierių S. Šepečio ir J. Gvildžio, remdamasi Kauno suaugusiųjų instituto direktoriaus 1941 m. gruodžio 29 d. raštu Nr. 1118, perėmė iš inžinieriaus S. Mako Kauno vakarinius amatų kursus, esančius Kaune, Miškų g. 4, I Kauno amatų mokyklos patalpose, su visais moksleiviais, mokymo personalu ir inventoriu²². Vėliau suaugusiųjų institutas išikūrė ir Vilniuje. Padaugėjęs institutų iškilo būtinybė priimti naują statutą. „Laikinas Suaugusiųjų Institutų Statutas“ buvo patvirtintas 1942 m. sausio 1 d. ir įsigaliojo nuo priėmimo dienos²³. Statutas susidėjo iš penkių skyrių: bendrieji nuostatai, mokslas, administracijos ir mokomasis personalas, klausytojai, pereinamieji nuostatai.

Visą statutą sudarė 46 straipsniai, papildyti naujais reikalavimais, kurių nebuvo ankstesniame statute.

Bendruosiuose nuostatuose nurodoma, kad suaugusiųjų institutų tinklą nustato Generalinis švietimo tarėjas, suderinęs tai su kitomis švietimo žinybomis. Kauno suaugusiųjų institutas buvo centrinis suaugusiųjų institutas, kiti tokie institutai buvo „vietos“ institutai. Vietiniai suaugusiųjų institutai mokymo srityje buvo tiesiogiai pavaldūs centriniam suaugusiųjų institutui, ūkio ir administracijos srityje – tiesiogiai Švie-

¹⁶ KAA. F R-1177, ap. 1, b. 4, l. 8.

¹⁷ Ten pat, ap. 2, b. 14, l. 11, 13, 14–15, 27, 99, 101, 103.

¹⁸ Ten pat, l. 51, 89, 91.

¹⁹ Ten pat, l. 45, 88, 23.

²⁰ Ten pat, b. 15, l. 95.

²¹ Ten pat, b. 14, l. 29.

²² Ten pat, ap. 1, b. 5, l. 1.

²³ Ten pat, b. 6, l. 1–6.

timo vadybai. Centrinio ir vietinių institutų vidaus tvarka buvo nustatoma švietimo generalinio tarėjo patvirtintais regulaminais. Suaugusiųjų institutai, susitarę su vadovybe, galėjo pasinaudoti kitų mokslo įstaigų patalpomis ir mokslo priemonėmis. Uždaromo suaugusiųjų instituto turtas ir archyvas buvo perduodamas Švietimo vadybai.

Suaugusiųjų institutuose mokslo metai buvo skirstomi į tris trimestrus: pirmas trimestras prasidėdavo rugsėjo 1 d., baigdavosi lapkričio 30 d., antras trukdavo nuo gruodžio 3 d. iki kovo 15 d., o trečias – nuo kovo 21 d. iki birželio 20 d.

Kiekvienam suaugusiųjų institutui buvo skiriamas direktorius. Vietinių institutų direkto-

Lentelė. Suaugusiųjų instituto pavyzdinė struktūra

	<i>Skyrius</i>	<i>Ciklas</i>	<i>Mokslo trukmė</i>	<i>Klaustytojų išsilavinimo cenzas</i>
1	Bendrojo lavinimo	–	5 metai	Baigę pradinės mokyklos 4 skyrius
2	Administracijos	–	1 metai	Baigę reformuotos gimnazijos 7 klases arba turintys tolygų išsilavinimą
3	Ekonomikos- buhalterijos	A	1 metai	Baigę reformuotos gimnazijos 7 klases arba turintys tolygų išsilavinimą
		B	0,5 metų	Baigę reformuotos gimnazijos 3 klases arba turintys tolygų išsilavinimą
4	Kooperacijos	A	2 metai	Baigę reformuotos gimnazijos 3 klases arba turintys tolygų išsilavinimą.
		B	1 metai	Baigę pradinės mokyklos 4 skyrius
5	Mašinarščio- stenografijos	A	1 metai	Baigę reformuotos gimnazijos 7 klases arba turintys tolygų išsilavinimą.
		B	0,5 metų	Baigę reformuotos gimnazijos 3 klases
6	Technikos	A	3 metai	Baigę reformuotos gimnazijos 3 klases arba amatų mokyklą.
		B	3 metai	Baigę pradinę mokyklą ir turintys techninio darbo stažą.
		C	2 metai	Baigę reformuotos gimnazijos 7 klases arba turintys techninį vidurinį išsilavinimą
7	Agrotechnikos	A	3 metai	Baigę reformuotos gimnazijos 3 klases arba žemesniąją žemės ūkio mokyklą.
		B	1 metai	Baigę pradinės mokyklos 4 skyrius
8	Namų ūkio	A	2 metai	Baigę reformuotos gimnazijos 3 klases arba žemesniąją žemės ūkio mokyklą.
		B	1 metai	Baigę pradinės mokyklos 4 skyrius
9	Sanitarijos ir kūno kultūros	A	2 metai	Baigę reformuotos gimnazijos 3 klases.
		B	1 metai	Baigę pradinės mokyklos 4 skyrius

Pagal naują statutą suaugusiųjų institutuose galėjo veikti šie skyriai bei ciklai²⁴ (žr. lentelę).

Generaliniam švietimo tarėjui sutikus, Suaugusiųjų institute galėjo veikti ir kitokie skyriai, ciklai bei kursai. Suaugusiųjų institutai galėjo leisti mokslo populiarinimo leidinius, organizuoti neakivaizdinį mokymą.

riai dirbo tiesiogiai vadovaujami centrinio instituto direktoriaus ir buvo jam atskaitingi.

Instituto klaustytojų reikalams aptarti ir atstovauti galėjo būti sudaroma šios švietimo įstaigos klaustytojų atstovybė. Baigusiems Suaugusiųjų instituto Bendrojo lavinimo skyrių ir specialiųjų skyrių A ciklus buvo suteikiamos vidurinį išsilavinimą turinčiųjų teisės, baigusiems

²⁴ Ten pat, l. 2.

B ciklus – išeitos specialybės kvalifikuoto darbininko statusas. Besimokantieji neakivaizdiniu būdu egzaminus galėjo laikyti kartu su institutų stacionaro klausytojais. Iš laikančiųjų baigiamuosius egzaminus galėjo būti imamas atskiras mokestis. Pereinamuosiuose nuostatuose buvo nurodoma, kad buvusių dr. J. Basanavičiaus, vysk. M. Valančiaus, dr. V. Kudirkos, tarybinių liaudies universitetų tvarkomieji nuostatai ir iki šiol veikus Kauno suaugusiųjų instituto statusas – panaikinami. Iš buvusiųjų liaudies universitetų ir specialiųjų kursų klausytojų, turinčių Suaugusiųjų institutų klausytojų kvalifikaciją ir išstudijavusių dalį programos, galėjo būti sudaromos atskiros grupės. Tokie ir buvo svarbesni naujojo statuto reikalavimai.

Kauno suaugusiųjų institute buvo įvedamos naujos planuotos specialybės. Štai dar vieno dokumento turinys²⁵:

Kauno suaugusiųjų Institute nuo 1942 m. sausio 8 d. atidaromas trejų metų kurso Agrotechnikos skyrius. Klausytojai priimami tik vyrai ne jaunesni kaip 17 metų amžiaus, baigę Žemesniąsias Žemės ūkio mokyklas, Fredos Sodininkystės mokyklą, nereformuotas gimnazijos 4 kl. arba turintys tolygų išsilavinimą.

Norintys stoti į Agrotechnikos skyrių turėjo paduoti Kauno Suaugusiųjų Instituto Direktoriui prašymą; prie prašymo pridedami: išeito mokslo pažymėjimas, gimimo metrikai, sveikatos liudijimas, trumpas gyvenimo aprašymas ir 2 fotografijos.

Išlaikiusiems baigiamuosius egzaminus ir atlikusiems nustatytą praktiką, suteikiamas agrotechniko vardas.

Pažymėsime, kad Kauno suaugusiųjų institutą paskelbus centriniu, kilo nesutarimų su Vilniaus suaugusiųjų institutu, kuris nelabai klausė centrinio instituto direktoriaus nurodymų.

Todėl Kauno suaugusiųjų instituto direktorius K. Raičinskis 1941 m. gruodžio 20 d. raštu kreipėsi į švietimo generalinį tarėją dr. Pr. Germantą.

Dr. Pr. Germanto atsakymas²⁶:

1942 m. sausio 22 d.

Ponui Kauno Suaugusiųjų Instituto
Direktoriui

Atsakydamas į Tamstos 1941 m. gruodžio 20 d. raštą Nr. 1081, pažymiu, kad Kauno Suaugusiųjų institutas iš Švietimo Vadybos pusės yra laikomas centriniu suaugusiųjų institutu ir ryšium su tuo Tamsta esi laikomas kitų suaugusiųjų institutų viršininku, turinčiu pirmaujantį vaidmenį šiais atžvilgiais:

- 1) nustatyti naujai steigiamų institutų tinklą;
- 2) ruošti institutų mokslo planus ir programas;
- 3) dalyvauti pasitarimuose svarstant institutų baigusių teises;
- 4) atstovauti institutus Profesinių Sąjungų Centro Biure;
- 5) duoti patarimus kitiems institutams programų ir mokslo planų vykdymo klausimais;
- 6) ir betarpiškai informuoti kitus institutus profesiniais specialybių klausimais.

Be to, Kauno Suaugusiųjų Institutui tektų pradėti aiškintis klausimus susijusius su neakivaizdinio mokymo organizavimu Lietuvoje.

Dr. P. Germantas
Švietimo Generalinis tarėjas.

Iš šio dokumento matome, kad Švietimo vadyba Kauno suaugusiųjų institutą laikė centriniu suaugusiųjų institutu, o direktorių – kitų suaugusiųjų institutų viršininku. Nurodyta, kokiais klausimais jis turi pirmaujantį vaidmenį. Kauno suaugusiųjų institutui, kaip centriniam, buvo pavesta pradėti aiškintis dėl neakivaizdinio mokymo organizavimo Lietuvoje.

²⁵ Ten pat, b. 7, l. 1.

²⁶ Ten pat, l. 3.

Nuo 1942 m. vasario 4 d. Kauno suaugusiųjų institutas oficialiai buvo vadinamas „Centrinis suaugusiųjų institutas“²⁷.

1942 m. vasario 1 d. tarpžinybiniame Švietimo vadybos departamentų posėdyje buvo nustatyta suaugusiųjų institutų vieta Lietuvos mokyklų sistemoje – visi jie buvo pripažinti aukštesniosiomis specialiomis mokyklomis²⁸ (dokumente išskirta aut.).

Pasibaigus pirmiesiems mokslo metams suaugusiųjų institutai buvo įkurti Panevėžyje, Šiauliuose ir kitur.

1942 m. sausį Kauno suaugusiųjų institute buvo įvesti trys vedėjų etatai. Vedėjais dirbo: K. Baršauskas, J. Dauparas ir J. Gvildys²⁹. Kovo mėnesį jau buvo šeši vedėjai: J. Dauparas, J. Gvildys, P. Kesiūnas, J. Kochas, V. Macijauskas, St. Šepetys³⁰.

Lektorių skaičius nuolat kito. Antai 1942 m. sausio pabaigoje jau buvo 62 lektoriai – tai didžiausias lektorių skaičius (jis priklausė nuo klausytojų skaičiaus). 1943 m. gruodį dirbo 47 lektoriai³¹.

Trečiaisiais mokslo metais – 1944 m. kovo–birželio mėnesiais – Centriniam suaugusiųjų institute dirbo 51 lektorius, 16 jų buvo Vytauto Didžiojo universiteto dėstytojai – K. Barkauskas, J. Valiukonis, J. Šinkūnas, J. Okunis, P. Pūkas, V. Mošinskis, K. Motekaitis, V. Maciūnas, J. Kovalskis, L. Kačinskas, J. Grinius, V. Dirmontas, R. Dačinskas, K. Baršauskas, J. Banzevičius³².

Lektoriais institute dar dirbo ir kitų įstai-
gų darbuotojų: J. Gvildys (fabrikas „Trikot“),

L. Gastila („Metalas“), R. Budreika ir St. Šepetys („Vyriausioji statybos valdyba“), K. Kru-
likas („Kelių valdyba“), M. Kosčiauskas
(„Vandenių valdyba“), A. Morkūnas („K. M. S.
vandentiekio ir kanalizacijos įmonė“), J. Petraitis
(Kauno II gimnazija), A. Šepetys (IV gimnazija).

Kauno suaugusiųjų institutas egzistavo nei-
lgaai, todėl nespėjo daug nuveikti, nes kai ku-
rių specialybių kursas trukdavo bent keletą me-
tų. Tačiau tam tikrą techniškųjų profesijų
specialistų kiekį institutas parengė. Iš viso jį
baigė – 336 žmonės: Administracijos skyrių –
6, Buhalterijos-ekonomikos – 136, Mašinar-
ščio-stenografijos – 181 ir žemesnįjį technikos
ciklą – 13.

1944 m. kovo–birželio mėnesiais Centrinia-
me suaugusiųjų institute mokėsi: Bendrojo la-
vinimo skyriuje 329 klausytojai, Agrotechni-
kos – 86, Prekybos-kooperacijos – 26, Vidurinio
technikos skyriaus mechanikos ir statybos kur-
se – 99, Mašinarščio skyriuje – 26, Ekonomi-
kos-buhalterijos skyriuje – 17. Iš viso – 583 kla-
usytojai³³.

Centrinio ir vietinių suaugusiųjų institutų
veiklą nutraukė 1944 m. vasarą prasidėjusi ant-
roji tarybinė okupacija.

Išvados

1. Profesinį mokymą vokiečiai laikė vienu iš
profesinių sąjungų uždavinių, nes dėl holokaust-
to labai trūko techninių profesijų darbininkų.

2. Profesinį pasirengimą turėjo duoti ir suau-
gusiųjų institutai, tarp jų ir Kauno suaugusiųjų
institutai, įkurtas 1941 m. rugpjūčio mėnesį, o
formaliai pradėjęs dirbti spalio 1 dieną.

3. Kauno suaugusiųjų instituto ir vėliau susi-
kūrusių institutų veiklą reglamentavo priimti sta-

²⁷ Ten pat, l. 7.

²⁸ Ten pat, l. 11.

²⁹ Ten pat, ap. 2, b. 2, l. 7–11.

³⁰ Ten pat, l. 22–26.

³¹ Ten pat, b. 8, l. 2.

³² Ten pat, b. 5, l. 95; b. 13, l. 1–31; b. 14, l. 18, 25,
97, 105, 107, 111.

³³ Ten pat, b. 14, l. 16, 28, 96, 98, 100, 104, 106,
108, 112.

tutai, kuriuose buvo akcentuojama institutų organizacija, mokslo eiga, klausytojų bei lektorių komplektavimo klausimai.

4. Mokslas suaugusiųjų institutuose buvo mokamas. Nuo antrojo trimestro neturtingi bei pažangūs klausytojai institutų vadovybės nuožiūra galėjo būti nuo mokesčio už mokslą atleidžiami.

5. Kauno suaugusiųjų institutas buvo paskelbtas centriniu, o kiti institutai – vietiniais.

Vietinių institutų direktoriai dirbo tiesiogiai vadovaujami centrinio, t. y. Kauno suaugusiųjų, instituto direktoriaus.

6. Kauno suaugusiųjų institute lektorių skaičius nebuvo pastovus ir priklausė nuo klausytojų skaičiaus. Nemažą lektorių dalį sudarė Vytauto Didžiojo universiteto dėstytojai. Dėstytojais dirbo ir kitų Kauno ūkinių įstaigų ir gimnazijų atstovai.

7. Nors Kauno suaugusiųjų institutas dirbo neilgai, tačiau tam tikrą techniškujų specialistų kiekį parengė. Institutą baigė 336 žmonių. 1944 m. kovo–birželio mėnesiais Centriname suaugusiųjų institute mokėsi 583 klausytojai.

KAUNAS ADULT INSTITUTE (1941–1944)

Gediminas Bubnys, Zenonas Simas Kriaučeliūnas

Summary

Vocational training was the main goal of German professional unions.

The attitude was led by two circumstances: firstly – the lack of workers of technical professions; secondly – wish to hold the training of new technical professions in their hands.

Vocational training was organized not only in part-time courses but in Adult Institutes as well. Those were vocational schools, which were supported by central bureau of professional unions. Kaunas Adult Institute was one of them, which was found on the 18 of August 1941 and run by the headmaster K. Račinskis since the 16 August 1944. Head assessor of education dr. Pr. Germantas-Meškauskas confirmed the statute of the institute.

Later the Adult Institute was found in Vilnius. The increased numbers of institutes inspired the necessity of new statute.

„The Temporal statute of Adult Institute“ was confirmed on the 1st of January 1942.

Since 4 February 1942 Kaunas Adult Institute has been named as „the Central Adult Institute“, next year adult institutes were found in Panėvėžys and Šiauliai.

The Central Adult Institute didn't last long, because the course of some specialties survived for a few years only. 336 students graduated the institutes during the first school year. In 1944, March and April, there were 583 students in the Central Adult Institute.

The work on the central and local adult institutes was interrupted in the summer of 1944 because of the second Soviet occupation.

The work of this institution shows that even during the occupation years in Lithuania education and professional training was not interrupted.

Įteikta 2002 09 26

Priimta spaudai 2002 12 23